

ÚŘAD PRO VYNÁLEZY
A OBJEVY

POPIS VYNÁLEZU

K AUTORSKÉMU OSVEDČENÍU

198 741
(11) (B1)

(51) Int. Cl.³ C 08 G 18/28

(61)

(23) Výstavná priorita

(22) Prihlášené 02 05 78

(21) PV 2784 - 78

(40) Zverejnené 17 09 79

(45) Vydané 30 04 82

(75)

Autor vynálezu BEHULA FRANTIŠEK ing., PARTIZÁNSKE
KOPÁL PAVEL ing. CSc., PARTIZÁNSKE

(54) Spôsob výroby polyuretánových tvarovaných dielcov

1

Vynález sa týka výroby tvarovaných predmetov z polyuretánových integrálnych pien.

Vynález rieši prípravu tvarovaných dielcov z pružnej integrálnej polyuretánovej peny, ktorá obsahuje určitý podiel diolu a éterdiolu. Materiál má uplatnenie v najrôznejších odvetviach priemyslu /nábytkárstvo, automobilizmus, chladiarenstvo, obuvníctvo a pod./. Celkom konkrétne sa zameriava na náhradu butándiolu 1,4 v receptúrach pre prípravu výrobkov z integrálnych polyuretánových pien zmesou diolu a éterdiolu.

Integrálna polyuretánová pena našla široké uplatnenie v priemysle najmä pre svoju zvýšenú životnosť, zlepšené mechanické vlastnosti, znížený počet výrobných operácií, pričom sa hneď dosahuje konečný tvar výrobku.

Najznámejšia technológia výroby predmetov z polyuretánových pien spočíva v presnom dávkovaní a zmiešaní dvoch prúdov nateperovaných tekutín a v naliatí zhomogenizovanej zmesi do vyhratej a naseparovanej formy. Jeden z reakčných prúdov je nazývaný izokyanátový a pozostáva buď z chemicky čistého diizokyanátu alebo tzv. predpolyméru, čo je chemicky zreagovaná zmes nadbytku diizokyanátu s polyolom tak, že reakčný produkt má určité množstvo voľných izokyanátových skupín. Druhá zložka sa nazýva polyolová a pozostáva z polyésterpolyolov /alebo polyéterpolyolov/ z nízkomolekulárneho diolu, nadúvadiel, katalyzátorov a stabilizátora peny.

Funkcia nízkomolekulárneho dielu /spravidla butándiolu 1,4/ spočíva v znížení priemer-

nej molekulovej hmotnosti reakčného systému a tým vytvoreniu väčšieho množstva uretánových väzieb, ktoré sú nositeľmi fyzikálno-mechanických vlastností vzniklého polyméru. Čím väčšie množstvo butándiolu sa použije, tým majú produkty vyššiu tvrdosť a pevnosť, ale nižšiu ťažnosť a hlavne horšiu odolnosť voči opakovanému ohybu. Preto je potrebné množstvo butándiolu citlivo regulovať fyzikálne mechanické vlastnosti výrobkov, podľa účelu, ktorému majú slúžiť a súčasne zosúladiť rýchlosť polyadičnej reakcie.

Ak sa zamení butándiol za iný nízkomolekulárny diol napr. monoetylénglykol, získajú sa výrobky s vyššou tvrdosťou a nižšou odolnosťou voči opakovanému ohybu za nízkych teplôt. Pri použití vyšších glykolov nedosiahne sa tvrdosť výrobku vyššia ako 70 °Sh A. Tým sa obmedzuje rozsah ich použitia. A ani ďalšie fyzikálno-mechanické vlastnosti nie sú na takej úrovni, ako za použitia butándiolu. Použitím propylénglykolov ako sietovadiel polyuretánových pien sa získajú výrobky veľmi nízkych fyzikálno-mechanických hodnôt a navyše charakteristické reakčné časy peny sa predlžia rádovo o dvojnásobok.

Príprava butándiolu prebieha náročnou syntézou, preto je i jeho cena prakticky trojnásobne vyššia než iných nízkomolekulárnych diolov či éterdiolov, čo nepriaznivo vplýva na cenu výrobku.

Na odstránenie vyššie uvedených nedostatkov slúži spôsob prípravy výrobkov z polyuretánových pien tzv. predpolymérovým spôsobom. Spočíva v príprave dvoch reakčných zložiek a to:

- a/ predpolyméru pripraveného reakciou nadbytku diizokyanátu /najčastejšie 4,4' difenylmetandizokyanátu/ s lineárnym polyolom o molekulovej hmotnosti 2 000/ polyésterpolyol, alebo polyéterpolyol/ - komponent A.
- b/ komponent B je miešaním zhomogenizovaná zmes lineárneho polyolu, rozvetveného polyolu, katalyzátorov, nadúvadiel, stabilizátorov peny vyznačená tým, že obsahuje 7 až 16 hmot. % nízkomolekulárneho diolu s dvomi uhlíkmi v hlavnom reťazci a 2 až 14 hmot. % éterdiolu s počtom 4 až 6 uhlíkov v hlavnom reťazci.

Takto pripravené a na predpísanú teplotu nateperované komponenty sa zmiešajú a po zhomogenizovaní nalejú do vyhriatej a naseparovanej formy. Materiál vyplní dutinu formy a zreaguje na výrobok.

Výhodou použitia diolu a éterdiolu ako súčasti polyolového komponentu je skutočnosť, že ich vhodnou kombináciou a celkovým množstvom v reakčnom systéme možno veľmi citlivo meniť fyzikálno-mechanické vlastnosti výrobkov z polyuretánových pien v žiadanom smere, najmä v tvrdosti, pevnosti, štruktúrnej pevnosti, ako i odolnosti voči odieraniu.

Použitím diolu a éterdiolu vzhľadom k ich chemickej konfigurácii je možné znížiť hladiny katalyzátorov reakcie pri zachovaní charakteristických reakčných časov začiatku reakcie a doby vypeňovania, pričom technologicky nutné časy začiatku reakcie, vypeňovania i sietovania sú veľmi dobre zosúladené. Prakticky to znamená, že štart polyadičnej reakcie začína asi za 5 až 10 s po zhomogenizovaní komponentov, doba vypeňovania trvá asi 6 a 8 násobok štartovacej doby a zosieten. charakterizované stratou lepivosti, nastane po 8 až 10 násobku štartovacej doby. Takto zosúladená, pokojná doba vypeňovania zabezpečuje dokonalé vyplnenie i členitej dutiny formy a umožní vytlačenie vzduchu z formy. Materiál zasietuje až po doko-

nalom vypnení a vyplnení dutiny formy. Týmto spôsobom zosúladené reakčné časy zabezpečia vysokú produkciu kvalitných výliskov, nakoľko umožňujú odformovávať výlisky už za 3 až 5 minút. Prípravok diolu a éterdiolu k polyolom primerane znižuje celkovú mólovú hmotnosť systému na žiadateľnú mieru a tým zabezpečuje vytvorenie potrebného množstva uretánových väzieb, ktoré sú nositeľmi fyzikálno-mechanických vlastností vzniklého polyuretánu. Účinok množstva a vzájomnej kombinácie a éterdiolu na fyzikálno-mechanické vlastnosti udáva tabuľka 1 a 2.

Prípojené príklady prevedenia spôsobov výroby polyuretánových dielcov použitím zmesi diolu a éterdiolu bližšie objasnia podstatu vynálezu.

Príklad 1

Reakčná zmes sa pripraví nasledovne:

1. Komponent A: 85 h.d. polyésterpolyolu pripraveného z kyseliny adipovej, butándiolu, monoetylenglykolu a dietylenglykolu o priemernej molekulovej hmotnosti 2 000 a OH čísla 53 až 59 mgKOH/g sa zohreje na 60 °C a za miešania tenkým prúdom vleje do 100 h.d. 4,4'-difenylnmetandiizokyanátu. Zmes sa nechá reagovať 24 hodín. Získa sa reakčný produkt s obsahom 15 %-voľných -NCO skupín.
2. Komponent B sa pripraví navážení a zhomogenizovaním:
  - 68,8 h.d. lineárneho polyésterpolyolu o mol. hmotnosti 2 000
  - 9,0 h.d. rozvetveného polyésterpolyolu o OH čísla 50 až 55 mgKOH/g
  - 13,0 h.d. monoetylenglykolu
  - 5,0 h. d. dietylenglykolu
  - 0,75h.d. 33 %-ný roztok trietyléndiamínu v dietylenglykole
  - 2,0 h.d. metylénchloridu
  - 0,8 h.d. medicínálneho oleja
  - 0,05h.d. dibutylcínlaureátu
  - 0,3 h.d. vody

Komponent A sa nateperuje na teplotu 45 °C, komponent B na 50 °C. Oba komponenty sa zmiešajú v pomere A : B = 100 : 57 a nalejú do dutiny formy. Ich zreagovaním sa získa materiál, ktorý pri mernej hmotnosti 550 kg/m³ má nasledovné fyzikálno-mechanické vlastnosti:

pevnosť v ťahu	8,5 MPa
ťažnosť	415 %
tvrdosť	76 °Sh A
pevnosť v ďalšom trhaní	23 N/mm
odolnosť voči odieraniu	24 mg
modul 100 %	2,9 MPa

Príklad 2

Predpolymér sa pripraví zo zmesi lineárneho polyésterpolyolu o priemernej mol. hmotnosti 2 000 tak, že sa tento zohreje na 60 °C a vleje za miešania do 70 °C teplého 4,4'-difenylnmetandiizokyanátu. Polyol a izokyanát sa miešajú v hmotnom pomere 80 : 100.

Získaný predpolymér obsahuje 16 % voľných NCO skupín.

Polycolová zložka sa pripraví za miešania zhomogenizovaním nasledovných zložiek:

- 64,25 h.d. lineárneho polyéterpolyolu s OH číslom 53 až 59 mgKOH/g
 15,0 h.d. rozvetveného polyéteralkoholu o priemernej mol. hmotnosti 2 000
 11,0 h.d. monetylénglykolu
 9,0 h.d. trietylénglykolu
 0,35 h.d. kryštalického trietyléndiamínu
 0,4 h.d. vody

Predpolymér sa zohreje na teplotu 40 °C, polyolová zložka na 45 °C a obe sa zhomogenizujú miešaním v pomere A : B = 100 : 59. Zreagovaním vo forme vyhriatej na 40 °C sa získava materiál, ktorý pri mernej hmotnosti 600 kg/m³ má nasledovné fyzikálno-mechanické vlastnosti:

pevnosť v ťahu	8,4 MPa
ťažnosť	470 %
tvrdosť	72 °Sh A
pevnosť v ďalšom trhaní	24,5 N/mm
modul 100 %	2,7 MPa
obrusovanie	26 mg

Príklad: 3

Komponent A sa pripraví chemickou reakciou medzi 60 °C teplým difenylmetan 4,4' diisokyanátom a 60 °C teplým polyéterpolyolom pripraveným z propylénoxidu o priemernej mol. hmotnosti 2 000 tak, aby obsahoval 15 % voľných NCO skupín.

Komplet B je miešaním zhomogenizovaná zmes:

- 12,0 h.d. lineárneho polyéterpolyolu, pripraveného z propylénoxidu o priemernej molekulovej hmotnosti 2 000
 62,6 h.d. rozvetveného polyéterpolyolu, pripraveného z propylénoxidu o priemernej mol. hmotnosti 4 000 a OH čísla 34 až 38 mgKOH/g
 14,0 h.d. monetylénglykolu
 4,0 h.d. dietylénglykolu
 0,2 h.d. oktoátu cínatého
 0,6 h.d. 33 %-ného roztoku trietyléndiamínu v dipropylénglykole
 0,2 h.d. vody
 5,5 h.d. trichlórfluormetanu
 0,9 h.d. Surfactant DC-195

Zreagovaním oboch zložiek v pomere A : B = 100 : 60 získava sa materiál, ktorý pri mernej hmotnosti 600 kg/m³ má nasledovné fyzikálno-mechanické hodnoty:

modul 100 %	3,3 MPa
pevnosť v ťahu	6,9 MPa
ťažnosť	335 %
tvrdosť	74 °Sh A
pevnosť v ďalšom trhaní	12,5 N/mm
odolnosť voči odieraniu	87 mg

Tab. 1 Účinek monoetylénglykolu a dietylénglykolu na fyzikálno-mechanické vlastnosti polyuretánových pien

Kombinácia		Pevnosť v ťahu	Ťažnosť	Štruktúrna pevnosť	Tvrdosť	Prelamovanie
MEG	DEG	/MPa/	/%/	/N/mm/	/°Sh/	/Kc/
10	4	7,2	457,1	18,0	68,5	78,15
10	7	7,3	457,8	21,2	70,6	47,70
10	10	7,4	436,1	23,6	71,8	32,66
12	4	7,4	422,3	20,9	72,8	80,16
12	7	7,6	428,8	22,5	74,7	97,17
12	10	7,9	409,2	23,1	75,6	81,78
14	4	8,6	410,6	23,2	77,7	99,51
14	7	8,5	425,7	24,3	79,1	101,28
14	10	7,8	408,9	23,8	79,8	42,33

Tab. 2 Účinek monoetylénglykolu a trietylénglykolu na fyzikálno-mechanické vlastnosti polyuretánových pien

Kombinácia		Pevnosť v ťahu	Ťažnosť	Štruktúrna pevnosť	Tvrdosť	Prelamovanie
MEG	DEG	/MPa/	/%/	/N/mm/	/°Sh/	/Kc/
10	4	8,2	469,3	18,8	72,3	28,98
10	7	8,0	494,8	23,5	70,3	26,05
10	10	8,3	502,2	22,5	69,3	53,63
12	4	8,2	438,1	22,3	75,6	69,20
12	7	8,5	448,6	24,6	73,6	103,06
12	10	7,1	452,4	22,4	72,3	69,35
14	4	7,9	441,0	25,9	80,3	60,43
14	7	7,6	429,2	27,2	78,0	100,35
14	10	7,7	421,6	22,5	76,6	71,21

P R E D M E T V Y N Á Ľ E Z U

Spôsob výroby polyuretánových tvarovaných dielov tzv. predpolymérovým spôsobom s možnosťou širokej obmeny fyzikálno-mechanických vlastností produktov, vyznačujúci sa tým, že miešanie zhomogenizovaná polyolová zložka obsahuje 7 až 16 hmot. % nízkomolekulárneho diolu s dvomi uhlíkmi v hlavnom reťazci a 2 až 14 hmot. % éterdiolu s počtom 4 až 6 uhlíkov v hlavnom reťazci.